

PP. 1-11
Ser. 501 (6)

K84/25.
copy. 1/11
L.A.
(8) to Mamadi on 9/5/49
M. F. Mamadi
No copy of this

Further history of Sebola (37-54).

8/25

M. F. Mamadi

1. Ditaba tša kgaohanō ya Mankadikō Sebola
le Motsoka Lešiba šedi:-

10-28

Lešiba a ntšha dira a lwa le Mankadikō Sebola. Bjale Mankadikō a tšhaba, a rapalala le dithaba tša Tswētla, a na le setšhaba sa hahē a fitha ha Manetše (Manenzhe). Bjale a fetēla ha Ramputa (Rambuda) a dula naheng ya Khubvi. Naha ya hahē ya sala le Lešiba. Mamadi a re, "O ka se ke wa tšea naha ya ngwana malome, ka hore Sebola o be a tšhabetše Khubvi ka hore o be a beilwe ke mmahe Mamadi Mmafase." Lešiba a yo rapa dira kua ha Ramapulana wa hale, e seho Makgato. Ba ta Batswēta le yēna Lešiba ba lwa le ba ha Mamadi Tswaing, ba khumana ba ahile merakō e meholo kua Pitsa-kgolo. Ya tshwarana ka mesēbē le marumō le dithōka tša ditshukudu, thaka ya Mantso

2. le Malau. Baratho ba bōna Mantso ke ba thaka ya Modikwa.

Modikwa a se laiwe bohale

Modikwa ke laiwa libelo,

Bohale ke bja nto yeso le hale.

Malau ke ba thaka ya Ramarumō Makuba-mmele

Marumō malala thebeng.

Ya re he e thakane ya ba ya betsana ka mafika, yo mongwe wa masohana a dira a tia kgosi Mamadi ka lefika a ba a latha fase a e kante ha morakō. Bjale masohana ba re re a namēla morakō, thaka ya bakhumahadi ba hana, ba betsa dira ka mafika, ba bōna monye a bōna a idibetše ka madi a kwile kudu, bangwe ba mo thapisa madi; he madi a se no ho fēla ho kwa, ba bile ba khutše nto, a emēlēla Modikwa. Motho a wa ka selēpē, motho a wa ka thōka ya tshukudu, masohana a dira a fēla ba bile ba kitima mafikeng ba boēla marao ba tsēna nokaneng e bitswaho

3. Matamane. Ya re he ho fedile ngwaha dikgadi tša kgobokana, Mmafase le Makgoho le Maelape. Mmafase ke mmahē Modikwa, Makgoho ke mmahe Motsoko, Maelape o be o se na ngwana ba re: "Ho thusang, bana ba rena ba lwa ba e tehe, monye a naha a

MEM

/tshabile.....

- tshabile." Modikwa, morwa Mmafase a roma batseta ho Mankadikô Sebola, taêlô ya batseta se:- "Ka hoba o tshabile, nna ke setse ke lwa le Lešiba ke e tee, he o se ya boe, ke tsea naha ya bo-mma ka moka. He o ka se te naheng ya hahô bjale, nna le Lešiba re to kgaohana naha ka bohare." Ba tsea mokgono wa foloha le noka ya Manaletsi wa tsêna. Selelema wa tsêna Mmoyong o bareho ke Nkabame, ha sala Mabapo, ya ba yôna e salêlaho Sebola hore he a ka se te Modikwa o to ntakantsha le ya habo yo Tswaing. Bjale Sebola ka ho twa mantswi aowe a ntsha monyana a fa Modikwa leina la hahê ke Lobane. A mo fa
4. Mamadi hore yêna a boêlwê ke naha ya habo ya Botaba-tsatsi ho boya ka moganô wa yôna. He ngwako a Matape a sa phela mokganô o foloha thaba wa ripa noka ya Sapatsou ka hodimo wa tsheha Malatadibe yo moholo ka hare wa ta Mmoyong wa nyatsa wa tsheha mohobe wa kgomo a morwa ka hare wa lebantsha Mmoyo wa masebete. Bjale yêna Sebola a khuduha kua ha Raputa a ta a tsêna ha Makgato a dula hôna. Yêna Ramarumô o rile ho lwa ntwá, a toha a latêla Sebola ka hore e be e le Mokgôma wa hahê yo moholo. Lešiba le yêna ka moraho ha ntwá ya merakong a toha a ya kua ha Pudipedi a tshaba Mabeise a setse a tsene naheng ye he a ekwa ha Pudipedi a romêla batseta kua ha Moselekatse hore ba te ba mo thusê ka mephato. Kgoši Moselekatse a butsisá a re, "Ho na le dikgomo na?" Ba re ho
5. yêna, "Awa". Moselekatse a hana a re, "Batho ba ka ba ka ta ba bolawa ke tala he ho se na dikgomo." Ke hôna Lešiba a khuduha ha Pudipedi, a nyoha noka ya Udi a dula thabeng ya Tsulu. Sebola le yêna a khuduha kua ha Makgato a ta a dula ha Matsie thabeng ya Letsumê. Bjale Lešiba a ntsha dira tsa bolaya Mmaphefo madibana kua Mabapô. A bôna hore o thibile tsela ya ho ya kua ho Sebola, mokgosi wa lela ba phalala ba ha Sebola. He ba fitha ba êma hodimo ha thaba ba ba ba homêla mofaho ba se ka ba lwa le ba ha Lešiba. Bjale Lešiba a bôna hore ba mo tshabile a yo rapa dira ha Ramapulana, a bôna hore o khumane tsela he a bolaile Mmaphefo, a toha kua

Tšulu thabeng ye dulang ditadi-motwana tsa mokgowa Blareno e le hore motseta ba setse ba ile kgale ha Ramapulana.

6. Ba fitha mo ho dutseho kgoši Sebola ba tsêna bosihlo bjo boholo ba ena le morwa Sebola, Madumetse a tsene direng tsa malome ahe Lešiba ho yo bolaya bo-papahe. Ba khumana thaka ya masohana ba robotse sethaka fêlo ho tee ka motseng, monna yo mongwe leina la hahê yo ba reho ke Seoka Semenya a thiba molomong wa nto, le yo mongwe he lesohana le re ka a kwa marumô a mo thiba ka thoko yotho a fapana matsoho a bôna a sala a e botoko. Ba bolaya morwa wa kgoši yo ba reho ke Thete. Ke yêna yoo e toba kgoši bakeng wa Madumetsa ka hobane ba be ba re ke mohafi. Batho ba tshabêla soding le dithabeng. Masohana awa a balaileho e be e le masome a mararo ka ntong e tee. Bjale dira di se no boêla moraho Sebola a roma batseta kua
7. Thahatshane ha Mamadi ho tsebisa ka mo dira di mmolaileho ka hôna, Lešiba le Ramapulana. Bjale Mamadi a yo rapa Matalathaba. He ba ha Matala ba ta Thahatshane ba khumana Madumetsa a tohile koe ha Lešiba a tile ha Mamadi Thahatshane. Dira tsa laolwa gore, "He le fitha, le bolayê banna le masohana le basimana le bana ba matswêlê ba basimana." Motse wa hôna o be o tiwa ka thoko e tee, ka thoko e ngwe e le lehaha ba thika ka thoko e tee. He dira di seso tsa laola hore di thuntshe, Madumetsa a thuntsha pele a kwa mokgosi a re, "Ahe mapoise tshabêlang keno." Bjale bôna ba se ke ba tshabêla ho yêna ba re dira di ka ta tsa mpolaya. Thaka ya Matala ba tala tipelo ba ba ba re rea mmolaya ka hore o
8. thalefisisitse batho. Bjale ya takanetsana ka dithunya le ka marumô ka hare ha motse yo mongwe wa bathanka. Leina la hahê ba re he tshegene a tala motho ka lerumô ya re he a wêla ka lehaheng a tsea sethunya sa hahê a ya le sôna difakeng. Thathollo ke hore a ya le sôna mo ho dutseng dikgosi. Bjale Madumetsa ka sebaka a re motho yowe o bolailwe ke nna, motho yoo le bjale o hwile. Bjale dikgosi tsa re mo fe ka hore o re motho yowe o hwile, he e maaka re to twa he ba re motho

/yoo o.

s501

- yoo o hwile ka letsatsi leo, batho ba fetsa batho kudu ka maata, basimane ba ho diša le ba motswêlê ba bolawa wa tohêlwa banenyane. Monna yo mongwe wa pelo ya botse ba re ke Kamêla Sebake a khumana bašimanyana le banenyana le bo-mma a bôna, ba ha Ramokgobedi-pitsi a ba thopa a se ke a ba bolaya athe melaô ya dikgosi tse tse tharo o re ngwana yo mongwe le yo mongwe wa mosimana o swanetse ho bôlawa. Mo ho bôna ba bangwe e be e setse e le badiša. Mo batho ba Lešiba ba fêla bontšhi le yêna Lešiba kolo ya mataba seata a tshabêla
9. Lefarung le masohana a hahê. Ba re rea mo latêla, bathanka ba hahê ba fetsa ba ha Matala kudu ba etwêla. Bjale ba ha Matala ba thopa basadi le ka dikgomo ba ba tisa Thahatshane, Merakong. Ba ha Matala ba re, "Re feta le dikgomo." Mamadi a hana a re, "Re swanetse hore re di kgaohane ka hore le nna batho ba ka ba fedile." Le bôna ba re re yo supetsa Matala ra re se se fedisitseho bana ba haho se se he e setse e nyaka hoba ntwâ. Sebola a re, "Mataholo lesa batho ba Matala ba tohe le dikgomo ka hore ba nthusitse." A tsêna ka hare a ba felesetsa a re, "He o ba bolaya, le nna o mpolaye le bôna." A ba a kgaohana le bôna Madubjaneng (Kaalplaas), yêna a ya thabeng ya Letšumê mo a ba a dula hôna, wa sala mathopja a le
10. Thahatšhane. Ka moraho benye ba bôna ba ta ba ba rekolola, dithoto tsa ho rekolala ya ba tsa Mamadi. Sebola yêna a boêlwe ke he ba ko mo lefeletsa mathopja a boêla ha bo bôna.
- Lešiba a khuduha kwa Tšolo a ya kua Makakale kgaufi ha Sebjanane. Bjale Sebola a re ho Mamadi, "Motho yola o sa le kgaufi, ha re yeng re yo mmolaya hape." Ba Mamadi ba khuduha Thahatshane ba ta Tswaing ha hahiwa merako Matopori thoko ya bophirima-tsatsi, ba dula lebakanyana ba folohêla fase ba dula nokaneng ya Manyoke kgaufi le letswai. Ba ntsha bodikana ha bja Matsulu ba akeletsa Mphato ola o fedileho kua ha Lešiba. He bodikana bo se no aloha, Mamadi a roma batseta kua ha Matala le ha Laka, Matebeleng ba ta. Bjale ba roma batho kua ha Sebola ba re, "Dira tsa ha Mamadi, Matala, Laka di ho letile thobêla."

11. Ba foloha thaba masohana ba apere diala ba fitha Tswaing, ba toha ba sepela leêto la letsatsi ka moka, ka tsatsi la bobedi ba fitha Sebjanane. He ba se no ho fitha ba se sa twa ba ya kua ho dutseng Lešiba Makakale, ba ya ha Mosegwa ba khumana ba hahile meraka ka hare ha Lekgotse. Dira ka ho se tsebe ditsela, bōna ba Sebjanane, ba fetsa batho ka mesêlêe le ka dithunya ka baka la ho palêlwa ke lesodi la lekgotse Rimo. He motho a wa fase ba habo ba tshaba ba mo tohêla a re ho yo mongwe wa habo nkgokgobetse hore ba re ba ta ba se ke ba ta ba ntakisa ka lōna lebaka leo ba se ke ba khumana dikgomo le he ho le bjalo bōna ba ka motseng ba sala ba se na melomo ba ba phatotse ka dikolo. Ba ba thibêlêla matsatsi a mararo ba sa tswe ka motseng, ka baka la ho toka dijô ba phela ka merapo mo masemong ba dira. Ba ba ba boêla moraho
12. ba fitha Tswaing. Sebola a namêla thaba. Ba Matala ba ya habo bōna e le hore pele ha lebaka le ba mana ba rile ho khuduhela Tswaing Madumetsa a ta a dula le bōna, bjale Mamadi a mo tsea a mo isa naheng ya habo Sehlong ka hore e be e le monna yo bohale, fêla a hlôka batho. Papahê a tshaba ho ta naheng ya hahê. Bjale Lešiba he a bōna hore ba homele tseleng a khuduha a ta Swaphade a dula-dula a khuduha a ta Matsatsha. He a le Matsatsha a isa Sekgono kua ha Sebola hore ba boêlanê, Sebola a ba thabisa pholo e ntsho. Bjale tsela tsa bulêha ba êtêlana ya re ka ngwaha wa 1879 Makgato Ramapulana a twa hore rangwane ahê Matsiê o rata ho busa matona a mase a noka ya Mocketse, Masesebe, Kgareba, Seakamela, Serakalala, Sephuma, Lešiba, ka hore Matsiê o be a tshabile. Makgato Ramapulana a
13. toha a ta ha Matsiê le masohana a hahê a bitsa pitso e kgolo le yêna Sebola a mmitsa ka hore mo ho beho ho dutse Sebola e be e le kgaufi le Matsiê. He matona ka moka a kgobokane, Makgato a butsisisa hore Sebola o kae, ba fetola ba re Sebola o hanne ho ta, o re ha ke se mosimana ka ka maloba le nna ke monna, bjale ba-ka seowe o be a setse a na le batho ba bantsi le Matsiê a setse a mo tshaba. Bjale Makgato a re ho ba ba

/tlenp....

s501

tileng, yo mongwe le yo mongwe a busê ho boya ka mokganô wa naha ya hahê a se ke a tsêêla yo mongwe. Pitso ya phatalala, Makgato a boêla moraho, bjale Lešiba a ya ho Makgato a re o mmone Sebola o na le kgang ha ona. Ngwaha wa 1879 Lešiba a rapa dira tsa ya ha Sebola, ba fitha ba tsêna ha Matsiê he bo esa ba thopa kgomo tsa ha Sebola. Wa lela mokgosi wa bitsa

14. ka diokaka. Ba phalala masohana a Bathwamapa he di foloha ka sefate sa Tsapa ba di thibêla ba boya ba bolaya motswala a Makgato yo a beho a apere kobô ya nkwe yo ba reho ke Sebojahobe. Ho be ho bile ho ena le morwa Mamadi. Marêma ya re he mokgalabje a etwa a romêla mantswai ho Sebola a re, "Ngwanake a boye hae, ke hale re o thusa le wêna o swanetse ho iponena." Ya re ka ngwaha wa 1880 a bošlêla a kgohleletsa serêto sese:-

Lešiba ke manaha ya sedapo

Lešiba o ba bolaile bakgalabje

Thupa di matserere moretwa wa makatsena pelong

Kgalabje tsa masei o Iobisitse kwa masei

Melato e rerwa ke basadi

Mmirwa o se ke wa re ke fentse tshipi

E sailwe ho thulwa bohale kua ha bo yôna

Madinare Sesunkwane sa toha mankgêla

15. Se se kgetseho Mamadi Motswalahê.

Ba Ramapulana le ba Lešiba le matona ale re ba tloêleha maina a bôna a setseho a boletswe ba rwelwe ke tona e kgolo ya Ramapulana; leinala hahê ke Funyufunyu. Ba fitha ba di thopa dikgomo mosehare le fiša, mokgoši wa lela, masohana ba phalala. Bjale morwa wa kgoši Sebola le dira tsa hahê a fitha a ba tseêla tsôna; leinala hahê ke:-

Kgerešî-a-dithaba mabokelele batho ke ba bantšî

Se re o lwa le kgoši morwa Sebola

Wa isa nthe ya lerumô ka moraho.

Bjale he a boêla moraho a thakana le Thabahodimo monkane ahê a mo roha a re, "O tlwele o tshabile ke tlwele ke lwa le Batswêta." He tehe hlaba hodimo, ha a ka a mo fetola selô

/ka tsete:

ka tsatsi leo, ha ka a boya a kgana ha boêla hae. He bo esa wa lela hape mokgosi ba phalala kgomo di thopilwe hape; he ba pahalala ba thakana le Thabahodimo le mosohana a mona re

16. Thabahodimo a thuntsha e mongwe a ba a tsea a latha fase ba habo ba mo haha ba tshaba ka yêna ba tohêla dikgomo ba sehlopha sa Thabahodimo ba tsea Thabahodimo. He a fitha mo di thabileho motho hona a kga lethare la mosunkwane a le totsa madi a toha ka lônâ. He ba homa a thakana le Kgerešî a re, "Ko bjang, Thabahodimo." Thabahodimo a kgana a tiha Kgerešî ka lehlare laela la madi a re, "O hlwele o tshabile, ke lwa le Batswêta ke e tehe." Kgerešî a se ke a fetola selô he e se ho iphumula madi mo hlohong. Ho toha ka letsatsi leo Batswêta ha ba a ka ba thwela ba sa thopa dikgomo motsehare ba re ke Mmakgomathe o yapile a re ke monna ha ke see mosimana yêna tona e kgolo Funyufunyu a laêla hore o thibje ditsela ho e masemong nokeng, kae le kae ka hore e be e le lethabula, batho ba fetsa beke a sa je selô le dikgomo.
17. Mosadi a mongwe mohatsa Sebola Mmakgatedi a re ke ya masemong e sa le ka bosihô, ba mmolaya. Bjale Sebola a romêla banna ba babedi le mosadi wa hahê le ngwana wa ngwanenyana a re ke loba ka yêna, le se sa thwêla le mpolaya; leina la ngwanenyana ba re ke Makhumisane. Bjale Funyufunyu a re, "Ha o te yêna monye Sebola ke mo re toho tseba hore o ya loba." Taba ye ya twesa banna ba Sebola bothoko, bjale banna ba baholo ba re, "Ke okara wa ya ba to ho bolaya, he e se hore re tshabe." Ke moka ba nama ba toha ba tohêla dikgomo masakeng, ba bangwe ba bohale ba toha le dikgomo tsa bônâ. Tsa yêna
18. Sebola a re ha di sale ba di tsee ba ka se sa twa ba e dja tse dingwe o be a bile a di thehile leina a re ke Masedi-madja-lefeêlô. Ba foloha ka sefata sa Maboredi (Hoogland) ba fitha ha Nanwa, kua ha Kilei Leboho, ba fihlisa maduma. Kibi a ba amohela. Sebola a re, "Ke tshaba Ramapulana, ke fetêla ha Matala." Bjale Leboho a hana a re, "O ka se fete monwa Sebola he Ramapulana a ka ho latêla o to ba a nyaka nna, monwa Lebôhô."

- ka tsatsi leo, ha ka a boya a kgana ha bošla hae. He bo esa wa lela hape mokgosi ba phalala kgomo di thopilwe hape; he ba pahalala ba thakana le Thabahodimo le mosohana a mona re
16. Thabahodimo a thuntsha e mongwe a ba a tsea a latha fase ba habo ba mo haha ba tshaba ka yêna ba tohêla dikgomo ba sehlopha sa Thabahodimo ba tsea Thabahodimo. He a fitha mo di thabileho motho hona a kga lethare la mosunkwane a le totsa madi a toha ka lona. He ba homa a thakana le Kgerešî a re, "Ko bjang, Thabahodimo." Thabahodimo a kgana a tiha Kgerešî ka lehlare laela la madi a re, "O hlwele o tshabile, ke lwa le Batswêta ke e tehe." Kgerešî a se ke a fetola selô he e se ho iphumula madi mo hlohong. Ho toha ka letsatsi leo Batswêta ha ba a ka ba thwela ba sa thopa dikgomo motsehare ba re ke Mmakgomathe o yapile a re ke monna ha ke see mosimana yêna tona e kgolo Funyufunyu a laêla hore o thibje ditsela ho e masemong nokeng, kae le kae ka hore e be e le lethabula, batho ba fetsa beke a sa je selô le dikgomo.
17. Mosadi e mongwe mohatsa Sebola Mmakgatedi a re ke ya masemong e sa le ka bosihlo, ba mmolaya. Bjale Sebola a romêla banna ba babedi le mosadi wa hahê le ngwana wa ngwanenyana a re ke loba ka yêna, le se sa thwêla le mpolaya; leina la ngwanenyana ba re ke Makhumisane. Bjale Funyufunyu a re, "Ha o te yêna monye Sebola ke mo re toho tseba hore o ya loba." Taba ye ya twesa banna ba Sebola bothoko, bjale banna ba baholo ba re, "Ke okara wa ya ba to ho bolaya, he e se hore re tshabe." Ke moka ba nama ba toha ba tohêla dikgomo masakeng, ba bangwe ba bohale ba toha le dikgomo tsa bôna. Tsa yêna
18. Sebola a re ha di sale ba di tsee ba ka se sa twa ba e dja tse dingwe o be a bile a di thehile leina a re ke Masedi-madja-lefeêlô. Ba foloha ka sefata sa Maboredi (Hoogland) ba fitha ha Nanwa, kua ha Kilei Leboho, ba fihlisa maduma. Kibi a ba amohela. Sebola a re, "Ke tshaba Ramapulana, ke fetêla ha Matala." Bjale Leboho a hana a re, "O ka se fete monwa Sebola he Ramapulana a ka ho latêla o to ba a nyaka nna, monwa Lebôhê."

Bjale setshaba sa Sebola sa sutêlêlwa ho Mokoko (Indermark). Ka ngwaha wa 1889 Sebola a tsama, ba ha Sebola ba rwala sethopo sa hahê ba yo mmoloka Mabapô. He ba boetse moraho ya re ka mafelelong ha ngwaha ba khuduha ba boêla moraho ka 1890. He ba fitha ba se ke ba fetêla ha bo bôna, ba dula bowêlô, ke hore mo o bolokileho kgoši Mamadi, fêla ka lebaka leo o a sa phela. Mamadi a tsea Makgolwana a mmeya bohosi kua naheng ya habo Mabapo (Rooigrond) 1891.

Makwana o be a se na mosadi ha ile hakeng leo. Bjale Madumetsa he a ethwa hore Mamadi o beile Makgolwana morwa rahe, a ekwa nokeng ya Udi ka hore o rile ho bewa Sehlong a ta a

19. itohêla a ya naheng ya Udi, ka hore papahê o rile a sa lwala o re ke ya mmitsa, a hana ho ya a re bohosi ha bo biletswa. Bjale a ta le batho ba se bakae, yêna a nametse pere a fitha a se lelema a thopa dipudi tsa ha Matsheto. Ba re ho twa ba ha Sebola ba kaa letsolo la ho mo nyaka. Ba re ho mo thôka ba thuntsha diphôôfôlô, thapama ba ya nokeng ho yo nwa meetse ho hlapa. Yo mongwe wa bôna a re he lekare le dutse bjale la bôna Madumetsa a ta lehareng. Ba thwamapa ba re re ka mmolaya re ka se tshabe. He a re ke ya hodimo a khumana Madumetsa a mo supile ka sethunya, fêla he a apa bjale o be a swaswa ba re ho tshaba yo mongwe le yo mongwe he a tohêla sethunya o tsea lerumô, ya tseang lerumô o tohêla le sethunya. Ka tsatsi leo le kwadi ya marumô ha e ya ka ya ba hôna. Bakgalabje ba re molato keng ba re tshabile Madumetsa? Ba re ke ka baka lang le

20. tshaba motho a e tehe he bo esa ba yo tsea dithoto tsa bôna ba khumana dithoto tsa bôna di se ka mphela ha bôna a se na le se a tsereng ba reho boya hae ka lebaka la dipudi di tswa. Madumetsa a thuntsha yo mongwe ka sethunya kua tshemong fêla ha a ka a mmolaêla ruri; leina la monna yo ba re ke Mafona. He a lela Madumetsa a toha a kitima ka pere a ya dikgomong, he a fitha kua dikgomong a khumana basimana ba babedi Tôpôrô le Sedima, Tôpôrô a tshaba a swara Sedima. He mokgoši o lela kua tshemong, he banna ba ya hôna Tôpôrô a fitha a re

/Madumetsa

- Madumetsa o tsere dikgomo. Ba bangwe ba sala dikgomo moraho, he ba fitha a thuntsha Thabahodimo, a mo thaba maoto le matsôhô. O be a lwa a tehe batho ba hahê ba hapa dikgomo kua pele, he di fitha tshewe le bôna ba fitha ba tsêna ka hare. Kgereši-a-dithaba a tsea Katakialata ka fase, Madumetsa ka
21. kolo. Mokgoši wa re ho lela wa fitha ha Mamadi; he ba phalala ba khumana dikgomo di boetse moraho, bjale ba re o swanetse ho latelelwa hore a yo bolawa kua ha hahê kua nokeng ya Udi. He ba fitha ha Mmatshêthê dira tsa síboha tsa boêla moraho; he ba tsene hae ka wôna ngwaha wona owe wa 1891 ya re he Makgolwana a ya ka motseng wa Kgereši bošihô ho monnyana yo ba reho ke Mahatamêla, Kgereši a romêlêtsa monna yo ba reho ke Khunwana-a-Moribami hore a mmolaye. A mo thuntsha ka sethunya hore a mmolayê matoho tsha masohana a beho a mo litile. He ba re rea tsoha ba khumana kgoši e se hôna ka mofamong ke ba ya kua ha Kgereši ba khumana kgoši e hwile hôna mo ya ba motshabê o moholo, ba tala ha Mamadi. Kgereši yêna a tshabêla ha Sephuma, yêna Mmolaya-motho a tshabêla Moletse ha kgoši Molôto. He ba boêla hae ha bewa Tôpôrô hatong la Makgolwana.
22. Ka wôna ngwaha wona owe wa 1891 mokgalabje a tsama Mamadi. Ke hôna Madumetsa a re ho twa hore Mamadi o hwile, a khuduha nokeng ya Udi a ta a dula Setapo. Hape ka ngwaha wa 1894 a khuduha Setapo a ta a dula motseng wa Mabapô a kôba Tôpôrô. E rile pele a lebaka le a seso a koba Tôpôrô Ramapulana a romêla batseta ba re, "Re romilwe ke Ramapulana a re, 'E yang le yo tsea mahlanong yola Sebola a lobang ka yêna ka ngwaha wa 1880'". Bjale yêna makhumisane a hana a tshabêla ha Mamadi. Ba Mamadi ba re, "Re ka se kgone ho tsea mosadi wa Ramapulana ke se se diilweng ke papaho." A boêla moraho, batseta ba mo tsea ba mo isa ha Ramapulana. Bjale Madumetsa a koba Tôpôrô, ho toha fao ba ha Sebola ba phatalala ba namêla dithaba, ba bangwê ha Matsiê ba phatalala le
23. dithaba, ba bangwe ha Kgareba le ha Boakamêla. Tsôna dihloho

s501

tša ha Sebola Ramarumô le Tsheto ba ya ha Mamadi hare ha batho ba Sebola wa sala Totswa a e tehe fêla ke hōna e to ta e re ka ngwaha 1898 ka ntwā ya kgošī Mphefu a lwa le Maburu ka mmušô wa Maburu wa romêla mantsu ho kgošī Maphula, Mamadi le yêna kgošī Madumetsa, Sebola hore: "Mphefu o re ke lwa le Mmusô, nna lêna le reng?" Karabô ya Mamadi a re nna ha ke lwe le mmusô, le papa e be e le motho wa mmusô wa Maburu le setulô se ke beilwe ke Mmusô. Bjale Sebola a re nna naase ke khumane lebaka ka hore Ramapulana ke hale a torisa bopapa, a nama a khuduha a ya Mara, Mabeiseng. He a fitha a khumana Mabeise ba panne dikoloi ba re re ya Pietersburg re tshaba Mphefu a ka ta a re bolaya. Bjale Madumetsa a ba thibêla a re ba ka se ke ba re fenya ke Batswêta, nna kea ba tseba, wa ahiwa marakô ya nama ya tahanana le Batswêta. Batswêta ba

24. rwelwe ke Kgothama he ba ntse ba lwa, ya re ka tsatsi le lengwe tona Seakamêla a romêla kobô ya nkwe a re ha ke sa lwa ke loba ka yōna. A thoma a dia maanô kobô ye e toditswe melemô ya re ho fitha yo mongwe wa Mabeise a e swara ba re ke Rasopi. Bjale Madumetsa monna wa bothale a re, "Le se ke la e swara, he le ka re la e swara e ta ta e le ngwaya nkwe ye." He bo esa mokgošī wa re ho lela ya re ho thakana ka dithunya, Seakamêla a tsea Rasopi a lata ka fase yana yola a swereng kofô ya nkwe.

Ka tsatsi le lengwe ya thakanetsana Mabeise a tshaba. Madumetsa le yêna a tshaba ka hore o be a le sehlopheng sa bōna. Madumetsa ba mo tohêla ka moka a imelwa ke maoto, mošimane a leladitse kgotopo ka moraô a re ea dja ba re he ba re rea x retoloha ba bōna Madumetsa a saletse hole. Bjale morwa Mamadi a mo thusa a namile a thuntsha, leina la hahê ba re ke Moswana:

Ke Moswana a bo-Mphefu Mahlakodisa a dipere di toha
Ha ke a tsêna ka sa mongwe
Segala-kgolo a bo Mma Basi.

25. Ho toha hōna fao Basotho ba kwa ka ha be ha Mabeise ba

/thusa.....

thusa Madumetsa hōna fao. Madumetsa a fêlêlwa ke mafea a ba a tsea motho a lahla ka fase. He ntwā e fedile ya Maburu le Mphefu ha tsoha ntwā ya Maisemane le Maburu. Bjale Madumetsa a boêlêla ya ba thodi ya Maburu. Ka tsatsi le lengwe a ya kua ha Hofneyr a yo thêlêlêtsa hore ntwā e bjang. He a boêla moraho a thakana le banna ba babedi e le dithodi tsa Maisemane ba swere dithunya a ba swara Madumetsa. Ba re ho yêna thobêla re na le mokgowa a kua morao. A ba tseêla dithunya a homa le bōna, he ba e hare ha sebaka batakana le makgowa. Madumetsa a re makgowa bjale a re kea ba thuntsha a palêlwa ke sethunya sa Markfrot ka hore yêna o tseba sa Maburu se ba reho ke Agterlaai. Lekgowa la mo lokêla ka kolo a wa fase a hwa hōna fauwe ya ba a ena le lekgowa la mo lokêla ka kolo yêna a se ke a hwa. Batho ba ba be ba swerwe ke Madumetsa ke Maboko-a-Rapadi le ngwana Motsewa.

26. Kea rapêla he ditaba tse di lokile kgošī le te le nthomêle puku ya tsōna hore ke tê ke bontshe bakgalabje.

Ditaba tse re di khumane ho mokgalabje Sedima Matapeke e holetseng ha Lešiba Matsacha le mokgekolo Mapula morwedi a Tshosa he e le yêna Mankadikô.

Sebola ha a ka a ba a busa naha ya habo, naha ya habo e phetse e le soka e se na batho, e bile le batho ka moraho ha ntwā ya Maburu le Maisemane wa busa tona Tōpōrō Sebola.

Ke tsōna ditaba tsa ha Sebola, tsōna tse ha ho sa na ditaba tse fetang tse', ba ha Sebola matsatsing a naase ho ba ha Mamadi ke Seêma sela se reho: "Na thaholêla leokana, la re ho hola la nthaba."

M. F. Mamadi, Babirwa Independent.